

Werk

Titel: Commentationes Societatis Regiae Scientiarum Gotti

Verlag: Dieterich

Jahr: 1828

Kollektion: Wissenschaftsgeschichte

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN35283028X_0006_2NS

PURL: http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN35283028X_0006_2NS

LOG Id: LOG_0048

LOG Titel: De Phidiae vita. Comm. I.

LOG Typ: article

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN35283028X

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN35283028X>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

DE
P H I D I A E V I T A
COMMENTATIO PRIOR
C. ODOFR. MUELLERI,

RECITATA IN CONSESSU SOC. REG. D. XIX. JUNII A. MDCCCXXIV.

1. Cum in his consessibus de iis potissimum agere constituerim, quae in historica artium ab antiquis populis cultarum cognitione luce sua adhuc carere videntur: mirum fortasse videbitur quid sit quod me perpulerit, ut primo loco Phidiaë vitam et aetatem tractandam mihisumerem: argumentum tum in omnium oculis positum et studiis doctorum virorum magnopere frequentatum, tum dignitate, amplitudine, claritate in archaeologicis literis nulli facile secundum. At enim duae sunt causae, quibus in spem adducor, fieri posse, ut de ea re etiam nunc quaedam non inutiliter disseram, neque temere in eam inuectus videar. Altera consistit in ipsis ex arce Athenarum in Angliam nuper deuectis statuï, quibus, ut non dicam Phidiacum caelum, certe tamen Phidiae ingenium formam figuramque dedisse iam plerique consentiunt, ita ut hinc demum iustam huius artificis notionem concipere mentique nostrae imprimere liceat, quo equidem negotio, donec in Britannia versari licebat, nihil existimari antiquius. Alteram causam, quae illi priori quodammodo consequens est, habemus in hoc, quod disciplina historiae artis ingenio Joannis Winckelmann sollerter

excogitata in ea tamen, qua de Phidia agit, parte inter omnes maxime imperfecta, imo falsa deprehenditur: quod tamen absque inuidia tum viri immortalis, quem corrigere multo facilius est quam aemulari, tum eorum dictum velim, qui nostra aetate ea, quae de originibus et primis temporibus artis ab illo erant prolata, ceteris omnibus infirmiora iudicarunt, eique infirmitati primae mederi studuerunt. His duabus causis ut permotus sum ita facile excusatus ero, si iam ad ipsum antiquae artis fastigium me efferens studia mea per aliquod tempus in *Phidian* conuerto. In quibus quum duplicem viam ingredi possimus, alteram quae a notione aetatis ad viri singuli cognitionem pergit, alteram quae diuersa ratione initur: nomen viri in arte fere vnicum facit ut hanc faciliorem et compendiosorem iudicemus.

2. Phidias natus est patre Charmide, ciue Atheniensi. Vtrum artem inde a maioribus hereditariam quodammodo acceperit nec ne, constituere haud ausim; certe posteri Phidiae artis disciplinam vel a Phidia vel ab antiquiore quodam parente conditam religiose seruasse videntur. Vix enim hisce munus Phaedyntarum, i. e. politorum et conseruatorum signi Iouis Olympii, ab Eleis demandari poterat, nisi eius artis, qua illud confectum erat, aliqua peritia iis adhuc inesse credebatur *a*). Ne autem forte putes, gentilicium artis cultum a Pericleo aeuo alienum, eoque omnia antiqui moris vincula instinctu liberioris animi iam fuisse soluta, satis est monere etiam Socratem, licet Phidia aetate inferiorem, artem sculpendi auitam et haereditariam quodammodo exercuisse quippe e gente Daedalidarum et patre sculptore prognatum. Quan-

a) V. Pausaniam V, 14, 5. Is etiam refert Phaedyntas ad aram quandam in luco Iouis Minervae Erganae sacra fecisse, idemque gallum gallinaceum in casside Minervae Eleae a Phidia factae symbolum Erganae putat (VI, 26, 2.), vnde fere libet coniecere, Phidiae genti sacra Erganae Palladis fuisse patria.

quam id per se intelligitur, certe tum neque filios artificum, vt paternam artem exercebant, vlla fuisse necessitate adstrictos, neque ceteros vt ea abstinerent, ita vt, cum illi consuetudine et more tradito, hi suoapte ingenio liberoque animi motu ad artem exercendam ferrentur, obseruantia disciplinae a maioribus transmissae propriam animi ad altiora enitentis vim moderaretur quidem et temperaret sed debilitare et infringere amplius haud posset.

3. Haec de Phidiae origine. Sed tempus, quo natus est, e rationibus infra afferendis apparebit, in Olympiadem fere LXXIII cadere: quo tempore pugna ad Marathonem iam pugnata maius et nobilius bellum instabat, quo Atheniensium populi vires, adhuc sepultae et inertes fere, acriter suscitarentur, et in summa omnium inter se contentione vltra, quam antea exspectauisses, nunc crederis, auerentur. Quod tum maxime factum, quum Athenis ab insularibus et ciuitatibus Asiae principatus belli aduersus Persas gerendi demandatus atque publicum in insula Delo aerarium ab Aristide conditum esset: ex quo tempore (Olymp. LXXVII. a. 3.) Athenienses ipsi imperantes, aliis belli subsidia ministrantibus, eam animi audaciam atque magnitudinem excolere poterant, quae tum Graecos tum barbaros vel terrore vel admiratione percellere debebat. Mox vero bello cum barbaris omisso *b)* id magis efficere studebant Athenienses, vt inter Graecos quasi reges et iudices essent, atque, communi aerario in urbem suam translato *c)*, opes ciuitatum nomine sociarum, reuera subditarum, nulla simulatione in suos vsus conuertere coeperunt. Inter sumptus autem, quibus Athenienses tum minime parcebant, nulli erant laudabiliores et nobiliores, quam quibus simul urbem suam exornabant, decrum sacra illustrabant, bonis artibus et stimulos addebant et materiam suppe-

b) Athenienses bellum iam antea neglectum vltro inferre desiere, ex quo Cimo obiit, Ol. LXXXII, 4.

c) Quod factum esse videtur Ol. LXXIX, 3.

ditabant. Cuius rei qui viri auctores exstiterē, non antea tamen de vrbe exornanda cogitare, quam muniendae consuluerant. Et Themistocles quidem totus adhuc erat in muris exstruendis *d*): atque Cimo arci Athenarum murum qui meridiem spectabat addidit, et muros longos per loca humida et palustria magno cum opere et labore deducere coepit *e*). Sed idem tamen etiam forum Athenarum pulchrius exaedificauit plataisque conseuit, et Academiam, qui ante fuerat locus sterilis et squalidus, lucum aquis et umbra amoenum effecit. Quibus plus ad artium splendorem augendum contulerunt Poecile porticus, quae iam antea nomine Πεισιανακτείου exstructa steterat sed tum primum parietes tabulis vestiendos praebuit *f*), atque Thesei templum, post ossa herois ex insula Scyro Athenas delata, Olympiadis LXXVII. a. 4. conditum *g*) et annis insequentibus opere sculpto picturisque magnifice

- d*) Nam Vitruvii loco, V, 9. de Oedeo exstructo, vbi vulgo Themistocles legitur, nulla fides habenda; Lycomidarum autem τελευτήριον et Dianae Ἀριστοβούλης sacellum domesticum, de quibus Plutarchus narrat, exigua fuisse videntur. Iouis denique Seruatoris in Piraeo aedem potius ad *Conionem*, quam cum Aloysio Hirt (Histor. Archit. T. II. p. 7. 8.) ad Themistoclem, retulerim: nam, cum Cono Piraeum Olymp. XCVI. a. 4. instaurauisset, Cephissodotum, sculptorem circa Olymp. CII. florentem, inuenimus Mincruam mirabilem in portu Atheniensium facientem et aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Verba sunt Plinii Nat. Hist. XXXIV, 19, 14. Cf. de hoc templo Liv. XXXI, 30.
- e*) Plutarch. Cimone 13. cf. Nepos Cim. 2. Hunc si sequeris, haec Olymp. LXXIX, 3. gesta videbuntur, si illum, Ol. LXXVIII, 3. 4.
- f*) V. praeter alios rhetorem in hypothesi ad Miltiadis. elogium in Aristidis πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεσσάρων oratione: ἐφ' οὗ ἐψηφίσαντο Ἀθηναῖοι γραφῆναι τὴν Πεισιανάντειον στοάν, ἥτις ὕστερον ἐκλήθη ποικίλη. Locum indicat J. Rutgersius Var. Lectt. V, 1.
- g*) Archonte Phaeone, non Phaedone, vt puto. Cf. Corsini F. A. II, 1. p. 189. Boettiger Ideis ad Pictur. archaeol. I. p. 274 sqq. Aphepsio in locum Phaeonis subrogatus esse videtur.

exornatum *h*). Et Thesëum et Poeile porticus probant, nullam hoc tempore artem apud Athenienses in maiore honore fuisse quam picturam, quod maxime effecisse videtur *Polygnoti* pictoris tum in arte excellentia tum insignis cum Cimonis domo familiaritas. Quem natione Thasium, ciuitate Atheniensem, si recte conicio cum Cimone, cum hic Thasios aduersus Athenas arma moventes ad deditionem coëgisset, in hanc urbem deuenisse *i*), quapropter hunc semper tanquam patronum sectabatur: ab Olympiadis inde LXXIX. anno 2 opera eius, quae Athenis exstabant, facta esse censenda sunt *k*), atque hinc pingendi artis apud Athenienses celebritas deriuanda.

4. Sed redeo ad Phidiam, a quo quae hucusque dixi, minime aliena sunt. Hic enim, quo tempore pictor Thasius Athe-

h) Quibus etiam Anaceum addit, recte vt puto, Hirt l. l. II. p. 11.

i) Obmouere quidem possis, Elpinicen natam circa Ol. LXIX. et quadragenariam fere, quo tempore frater eius Thasios deiecit, vix tum potuisse a Polygnoto tantopere amari et in Poeile porticu inter Troadas Laodices nomine ornari, V. Plut. Cim. 4. Qua ratione etiam Lessingius, Soph. Vita p. 108., motus est, vt Polygnotum antiquiorem faceret. Nihilominus Elpinice eodem tempore (Olymp. LXXIX, 2.), pulcritudine confisa, Periclem cum fratre conciliare poterat, quanquam ab eo *amis* appellabatur (Stesimbrotus ap. Plut. Pericl. 10. Cimon. 14.), quo quidem nomine Olymp. LXXXV, 1. dignior erat (Plut. Per. 28.). Contra Plinius in alteram partem errat, cum Polygnotum *post Panaenum*, quem Olymp. LXXXIII. ponit, clarum fuisse dicit, quo tempore Cimo iam mortuus erat. Cf. Henr. Meyer in Ephem. liter. Jenens. T. III. 1805. p. III. et Boettiger l. l. T. I. p. 270.

k) Quamdiu floruerit, inde intelligitur, quod aedacula cum Propylaeis coniuncta, quae ab Olymp. LXXXV. a. 4. struebantur, tabulis Polygnoti exornata est (Pansan. I, 22. 6.); recteque Plato in Gorgia, qui dialogus e probabili computatione Olympiadis LXXXVIII. a. 2. habitus fingitur, eius cum fratre viuientis adhuc mentionem fecisse videtur, p. 448.

nas denegerat, quatuor fere et viginti annos natus, allectus, puto, noua huius artis gloria eidem operam dare coepit. Eamque artem etiam postea retinuit Panaenus, Phidiae frater, vel, vt vnus Strabo fortasse rectius *l)*), fratris filius, sed et hic iam, si Plinio fides *m)*), circa Olymp. LXXXIII. florens. Phidiam autem ab initio pictorem fuisse et Olympii Iouis templum, quod Athenis Pistralidae struxerant sed imperfectum reliquerant, tabulis exornasse, eodem auctore constat *n)*): quod Cimone adhuc vivente factum esse probabile videtur.

5. Qui cum Olympiadis LXXXII. anno 4. diem supremum obiisset *o)*, Pericles, qui iam aliquot annos auctoritate apud Atheniensium populum cum illo certauerat, nunc fere solus reipubli-

l) VIII, 542.

m) XXXV, 8, 34. Ceterum de Panaeno lege, quae copiosissime disputauit Böettiger libro laudato. Hoc vnum addo: Plistaenetum, Phidiae fratrem, cum vno tantum loco occurrat, ap. Plutarchum de gloria Athen. 2. p. 84. H., et nomen non multum distet a Πάναινος, vel Plutarchi vel scribae erroris originem debere. Ego eo confidentius repono Πάναινον, quod eo loco haud obscure respicitur ad pugnam Marathoniam a Panaeno pictam, verbis: οἱ μὲν στρατηγὸς ἔγρηψεν νικῶντας: Panaenus enim Plinio teste XXXV, 8, 34. duces in eo proelio iconicos pinxerat; μάχη contra etiam ad Niciam spectant, quippe qui proeliis equestribus insignem laudem meruerat.

n) Plinius Natur. Hist. XXXV, 8, 34. Locum de Olympio nuper interpretati sunt Jacobs Amaltheae T. II. p. 247. et Siebelis Ind. in Winkelmanni Opp. p. 324. — Hinc fides aliqua additur famae alioquin non satis probabili de picturis Phidiae in Arado insula Phoeniciae exstantibus, apud Pseudo-Clementem Recognit. VII, 12. 13. cf. Clementin. Homil. XII, 12.

o) Diod. Sic. XII, 4. Huius obitum, Heynio obseruante, *Sammlung antiquar. Aufsätze* I. S. 189., historici Graecorum scriptores epocham fecerunt, qua bellis interiicerent pacis artium artificumque mentionem.

eam capessuit. Is postquam muros, quibus vrbs cum portubus coniungeretur, inchoatos iam a Cimone, absolvendos populo persuaserat, quod Olymp. LXXX, 3 et 4. factum esse e Thucydide colligitur, eoque Athenarum munimentis quasi fastigium imposuerat: iam civium oculos, sociorum tributa, artificum studia summo fervore conuertere coepit in urbem magnificis operibus mirum quantum exornandam, aedesque, quibus barbarorum impietas deos Graecanicos spolianerat, iis maiores et multo splendidiore reddidit. Quod vt communi Graeciae consilio per omnes eius regiones simul fieret, legatis ex plebiscito Atheniensium missis efficere studuit: quod ex Plutarchi mente factum est, antequam primum inter Peloponnesios et Athenienses bellum glisceret, id est ante Olymp. LXXX, 3. p). Sed haec ambitiosius et ostentationis causa flagitata esse videntur; attamen Athenienses ex hoc tempore, quae communiter vix fieri poterant, ea apud se vt fierent summo studio curasse constat. Hinc continuo ordine aedem Cereris Eleusiniam, Hecatompodon, Odeum, aedem Minervae Suniensem, alia in agro Attico deorum delubra, Acropoleos denique Propylaea exstructa esse compertum habemus q). Quae pleraque omnia quinque, quae bellum Peloponnesiacum praecessere, olympiadicis, a LXXXII ad LXXXVII, inchoata et absoluta sunt. Nam Odeum, vt Cratini versibus quibusdam docemur r), iam exstruendum cu-

p) Plut. Pericl. 17.

q) Aedes publicas hic omitto, quo pertinet Lyceum gymnasium, quod Pericle epistata institutum tradit Philochorus ap. Suidam p. 53. ed. Lenz et Siebelis, (sed alii alia de ea re) atque ἀλφειοπώλις in Piraeo (Schol. in Aristoph. Acharn. 553). Etiam Ἰπποδάμειος ἀγορὰ Periclis temporibus exstructa est (de Doriens. II. p. 255. 4.).

r) Ap. Plutarch. Pericl. 13.

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὄδε προσέρχεται
Περικλέης τῷδεῖον ἐπὶ τοῦ κρανίου
Ἐχων, ἐπειδὴ τοῦστραχον παροίχεται.

ranerat Pericles, cum Thucydidem, factionis aduersariae principem, suo ipsius periculo per ostracismum expulit, quod factum est Olymp. LXXXIV. a. 1. s). Atque iam tum erant, qui Periclem ob ingentes sumptus, quos in opera publica fecerat, apud populum diffamare tentarent *l)*. Iam insequentibus annis Hecatompedon exstructum et absolutum, et hoc confecto statim Propylaea acropoleos condita esse, postea videbimus *u)*. Haec sane omnia, tanquam tum temporis Pericli magnam inuidiam contraherent, generosissimum nobis et paene diuinum in hoc viro spiritum probant, quem fortasse etiam auita gentis Buzygum, ex qua ortus fuisse traditur Pericles *x)*, sacra Palladia et Cerealia *y)* aluisse putanda sunt.

6. Sed

s) Plut. Pericl. 16.

l) Ib. 14.

u) §. 11. 16. *Propylaea Eleusinia*, astycis tam similia, vt fere eadem videantur, eodem tempore exstructa puto. Templum *Nemeseos* mains sine dubio iam inchoatum erat, cum statua deae, de qua post sermo erit, (§. 20.) dedicaretur.

x) *Eupolis* ap. Aristid. Or. in Platonem T. II. p. 130. Jebb. cum Scholio. Video tamen nunc, Frommelium ad Schol. Aristid. p. 176. contra Scholiorum auctoritatem haec non de Pericle, sed de Demonstrato rhetore dicta intelligere, sed mihi ipsum illud, in quo *δυσχερλίθειν* videtur, *ὁ ἀλιτήριος* ad Periclem, *τὸν ἐναγῆ*, omnium optime referri posse videtur. *Eupolis* autem loco ap. Schol. Lysistr. 398. Demonstrati clamosos sermones cum alta voce Buzygis i. e. Periclis, de iniuria querentis, comparasse tantum, et huc respexisse videtur Aristophanès. Sed fateor, rem esse altioris indaginis.

y) V. Plutarch. Coniug. praec. T. VII. p. 425. H. Hesych. s. v. *Βουζύγγος*. cf. Minervae Poliadis sacra etc. p. 4. Maxime memorabilis est titulus Atticus in Corp. Inscr. n. 494., quo sacerdos Iouis *τοῦ ἐπὶ Παλλαδίου* idemque *βουζύγγος* nouum Palladis simulacrum a se comparatum dedicat.

6. Sed his iam ad id tempus deducti sumus, quo Phidias arte et honore summopere floruit; hoc enim rectore et summo moderatore, si Plutarchi locum vrgere licet z), quaecumque Pericles opera publica suscepit, peracta sunt. Verum ab hoc tempore recedendum est ad illud, quo Phidias primum ad artem statuariam exercendam incubuit et omne suum studium in ea collocavit. Magistris tum vsus est, quorum quidem mentionem iniectionem reperimus, duobus, altero *Hippia*, qui praeter vnum locum non memoratur, ita vt ne de nomine quidem viri satis constet a), altero *Agelada*, artifice celeberrimo, cuius ad aetatem constituendam permulta ab antiquis auctoribus allata suppetunt. Nam inter athletarum statuas, quas posuit, habemus Timasitheum Delphum, quem periisse constat Ol. LXVIII. a. 1. b), Cleosthenem Epidamnium, victorem Olympiadis LXVI. c), Anochum Adamatae Tarentinum, stadio et diaulo victorem Olymp. LXV. d). Quo quanquam opus aetate prius nunc non occurrit, tamen artifex, cum a Tarentinis statuam ciuis eorum facere iuberetur, non poterat esse ignobilis. Iamque inter primos Graeciae artifices censebatur, cum vna cum Canacho et Aristocle, statuariis Sicyoniis, quorum

z) Pericl. 13. πάντα δὲ διεῖπε καὶ πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας καὶ τοὶ μεγάλοι ἀρχιτέκτονες ἐχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων.

a) Nam apud Dionem Chrysost. Or. LV. p. 558. Ἴππιου tantum e coniectura positum est, quae neque e Plinio XXXV, 11, 40, 35., vbi pictor occurrit Hippias, neque e Pausania VI, 13, 3. subsidium accipit, nam qui hic Durim Samium finxisse dicitur, vixit circa Olymp. CVII, 1, Duris enim inter pueros vicit, quo tempore Samii ex insula sua pellebantur. Codd. praebent ἸΠΠΟΥ, ex quo si ΗΠΙΟΥ faciendum proponerem, vereor ne audacior viderer. Certe hoc nomen loco aptissimum esset.

b) Paus. VI, 8, 4.

c) Id. VI, 10, 2.

d) Id. VI, 14, 5. Ageladas fecit etiam Tarentinis donarium de victoria a Mesapiis reportata (Paus. X, 10, 3.).

illum inter bellum Marathonium et Salaminiū maxime floruisse demonstratum est *e*), tres simul Musas poneret Antipatri Sidonii epigrammate celebratas. Sed aliquanto tempore post illas athletarum statuas Messeniis, siue potius Hilotis, quibus Lacedaemoniorum bello eiectis Athenienses Naupactum incolendam dederant, Iouem Ithomatam, deum ipsorum patrium, fecit *f*): quem non ante Olympiadis LXXXI. a. 2. factum esse, ea ipsa quae de eo attuli probant. Idque tempus eo magis conuenit, quo arctior tum coniunctio obtinebat inter Athenarum ciuitatem et Argivos, quae haud dubito quin causae fuerit, vt ab Argivo potissimum artifice dei sui imaginem fingi voluerint Atheniensium illi clientes. Sed videndum ne rationes nostrae ad chronologiae scopulos allisae iam misere confringantur. Quid enim? cum inter Anochi Tarentini victoriam et Naupactum a Messeniis occupatam anni intercesserint *sexaginta sex*, num tantum temporis Ageladam viguisse et inter artifices floruisse concedemus? At enimvero primum licebit ab altera parte annos nonnullos demere, cum victoriam quodam temporis spatio subsequi potuerit statuae confectio. Neque tamen multum lucratur. Nam cum vltra Olympiadem LXVIII. degredi, tres illae temporum indicationes coniunctae haud patiantur: et sic efficitur, vt octogenarius vel octogenario maior Ageladas in Ioue Ithomata operam posuerit. Id vero vt factum esse concedamus, necessitate quadam cogimur, cum de duobus Ageladis Argiuis, auo fortasse altero, altero nepote, Pausanias certe, auctor in ea re princeps, non cogitauerit. Is haud dubie vnum tantum nouit Ageladam, quem Onatae Aeginetae et Hegiae Atheniensis aequalem dicit *g*), quos artifices circa Olympiadem LXXX. floruisse constat. Neque hanc Ageladae viridem vegetamque senectutem nimis mi-

e) V. *Kunstblatt* Anni 1821. n. 16.

f) Pausan. IV, 33, 2.

g) VIII, 42, 4.

reris velim in aeuo macrobiorum inter poetas, philosophos, historicos fecundissimo, in quibus ingenii lumen, sicut et nunc quandoque euenit, vim vitalem hominum saepe auxisse et ultra solitum terminum aluisse videtur.

7. Verum ante tempus Iouis Ithomatae facti Ageladam quosdam annos in Attica vixisse, probabile sit tum inde, quod ex eius disciplina prodiisse scimus Phidiam et Myronem, etiam hunc Atticum ex oppido Eleutherarum, tum ex signo Herculis Sospitatoris, quod artificem illum Arginum in pago Melitensi posuisse constat. Atque annos hos proxime insecutos puto foedus ab Atheniensibus et Argiuis Olympiadis LXXIX anno fere 3. ictum, quod, vt mercatores, opifices, artifices hinc inde commearent, efficere consentaneum erat. Nam etiam Arginorum vrbs, ex quo pagorum circumquaesitorum incolae in eam deducti et ciues facti erant, quam rerum publicarum commutationem circa bellorum Persicorum tempus factam constat *h*), hominum multitudine et publica opulentia artis exercendae largam praeberebat materiam. Tempori autem, quo Ageladam Athenas deuenisse coniecimus, bene conuenit Phidiae aetas, qui tum quintum fere et vigesimum annum agens, quanquam, vt diximus, potissimum pingendi studiosus, tamen etiam in fingendo Ageladae institutione vti poterat. Neque tamen obsto, si cui Ageladae aduentus Olympiade vna vel duabus posterior statuendus videtur. At hoc praefracte nego, quod scriptorum quorundam non satis firma auctoritate vulgo acceptum est, Herculem illum Melitensem ob pestem, quae primis belli Peloponnesiaci annis Atticam deuastauit, auerruncatam *ἀλεξίκακον* dictum, et tum demum ab Agelada nostro, Phidiae magistro, positum esse *i*). Neque enim

h) Doriens. T. I. p. 174 sqq. II. p. 57. 143.

i) Hic locum adscribo Scholiorum ad Aristoph. Ran. 504. quo saepius iam respexi. — ἐν Μελίτῃ ἐστὶν ἐπιφανέστατον Ἡρακλέους ἱερὸν ἀλεξίκακου (sic scribendum) — τὸ δὲ τοῦ Ἡρακλέους ἄγαλμα ἔργον

huius hominis senium vlla ratione eo vsque protrahi potest, neque minor quidam cognominis a maiore distingui, cum eundem Ageladam hic Phidiae magistrum appellari appareat, qui a Plinio Myronis et Polycleti, Phidiae aequalium, praeceptor fuisse traditur. Denique facile intelligitur, quid grammaticum de statua illa narrentem in errorem induxerit: coniectura nempe specie admodum probabilis sed re vera leuis, qua, Herculi ἀλεξικάκου cognomen inde a magna illa peste Attica obuennisse, feliciter assecutus sibi videbatur: quod tamen multo antiquius esse et Delphis Athenas translatum haud dubito k).

8. Huic cum simillimus et geminus sit error quidam Pausaniae, quippe quem etiam pestis Atticae recordatio genuit male opportuna: non possum quin et huic in transitu mederi coner. Is enim scriptor diligentissimus de Phigaleensi Apollinis templo agens l), quod marmora inde nuper protracta illustrius fecerunt, quaerit vnde deo cognomen additum sit ἐπικουρίω, eamque quaestionem soluit coniectando, id nomen meruisse deum lue quadam propulsata, quam iam non dubitat eandem fuisse atque famosissimam illam belli Peloponnesiaci. Cui sententiae adminiculum petit inde, quod templum Phigaleense constet ab eodem architecto exstructum esse, qui Hecatompodon haud multo tempore ante bellum Peloponnesiacum struxerit, ab Ictino. Sed haec ipsa Pausanias tela nobis in sese

Ἐλάδου τοῦ Ἀργείου τοῦ διδασκάλου Φειβίου. ἡ δὲ ἴδρυσις ἐγένετο κατὰ τὸν μέγαν λοιμὸν ἔθεν καὶ ἐπαύσατο ἡ νόσος πολλῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων. Ἄγελάδου iam plures correxerunt (V. Meurs. Piraeo 4. et de populis Atticae Μελητη), neque dubium, recte eos fecisse, quanquam Suidas iam Γελάδης legerat, et, ne apud Jo. Tzetzen Chiliad. VII. hist. 154. v. 930. et VIII. h. 192. v. 325. eadem referentem corrigas, versus prohibet. Tales errores Tzetzae non eximendos, recte statuit Theoph. Kiefsling ad locum alterum.

k) Cf. de Doriens. I. p. 455.

l) VIII, 41, 5.

offert. Quum enim tum Arcades omnes in foedere Peloponnesiorum essent *m*), cuius nomine Lacedaemonii Atheniensibus bellum indixerant, atque his ipsis, quibus pestilentia obtinebat, annis in Attica deuastanda partes non infimas agerent: quis credet vel Athenienses permisisse vt ipsorum artifices operam suam hostibus venderent, vel Arcades vt illi tuto per fines suos commearent *n*). Nam cum ex iure gentium apud Graecos qui in terra hostili deprehendebantur in seruitutem redigi solerent *o*), artifices honorifica quadam exceptione gauisos esse nihil est cur statuamus. Verum et alterum argumentum adest, cui cedent fortasse quibus illud infirmius videatur. Vt enim Thucydides haud ambigue affirmat *p*), pestis Attica in Peloponnesum vim fere nullam exercuit, atque per se improbable, morbum nauibus propagatum et locis hominum exundante multitudine refertis grassantem inuasisse interiorem Arcadiam montibus caeloque salubrem. Iam nemo puto vetabit *q*), quominus templum Phigaleense ante Peloponnesiacum

m) Thucyd. II, 9.

n) Thucyd. I, 146. II, 1. accurate indicat, quo tempore omnis ἀκη-
ρυκτος ἐπιμιξία inter Athenienses et Peloponnesios sublata sit.

o) Disertius de ea re agere poterat Wachsmuth: Ius gentium apud Graecos p. 85., et aget fortasse in docta, quam edere coepit, Ἀρχαιολογία Ἑλληνική.

p) II, 54.

q) Ne meritissimus quidem Pausaniae editor atque defensor, qui sententiam meam ex Ephemeridibus Gottingensibus non plenam cognouerit. Certe Pausanias et Thucydides conciliari non possunt, nam pestis, quae, vt sacra noua instituerent et aedem magnificam exstruerent, Phigaleenses mouerit, dici non potest ἐς Πελοπόννησον οὐκ ἐσελθεῖν ὁ τὶ ἄξιον καὶ εἰπεῖν. Vtri vero maior fides erit, historico de suo tempore narranti an Pausaniae ratiocinationi? In locis II, 32, 5. et X, 11, 4. incertos tantum vulgi rumores agnosco. Ceterum nunc video, etiam Stackelbergio, operis magnifici de Phigalea auctori, de Pausania narratione nullum dubium subortum esse.

bellum, quo tempore commercium artificum Peloponnesiorum et Atticorum adhuc florebat, factum statuamus. Sed redeo in viam propositam. Id nobis partim demonstrasse partim probabili coniectura assecuti esse videmur, *Ageladam floruisse inde ab Olympiade LXXIII usque ad LXXXII, et cum post Olympiadem LXXVI in Attica degeret, Phidiam adolescentem in arte sua instituisse r)*. Qua ex institutione quid profecerit Phidias: hic ubi de externa vitae eius conditione agitur, nondum poterit declarari. Sed cum quae de ea conditione atque fortuna Phidiae afferuntur, omnia fere coniuncta sint cum operibus, quae fecit: de his principe loco agamus necesse est, verum ita ut ea tantum commemoremus, quae ad illam cognoscendam faciant s).

r) At aliter in ea quaestione versatus est vir subtilis doctrinae et elegantissimi iudicii, *Fridericus Thiersch* de Epochis artis II, not. p. 46. Is enim distinguit Ageladam, qui Anochum et Cleosthenem, ab alio, qui Iouem Ithomatam fecerit, eodem et Herculis Melitensis auctore. Atque illum Argium, sed hunc statuit Sicyonium, quia Amasaeus Pausaniae interpretes V, 24, 1. Ascarum Thebani magistrum, cuius nomen in Graecis codicibus hucusque collatis deest et patria tantum indicatur Sicyon, Ageladam dicit. Sed haec, ut libere dicam quod sentio, a viro ingenioso artificiose magis conglutinata quam e veterum scriptorum auctoritate deducta videntur, et nihil iis inest, quod interiore quadam congruentia veri documentum addat. Ascarum Pausanias certe bellis Persicis vetustiorum putabat, ut e loco laud. apparet: qui igitur magistrum habere poterat artificem, qui sub belli Peloponnesiaci initium vixisse putatur? Ceteris autem omnibus locis vnus tantum idemque agnoscitur Ageladas Argivus, etiam ab iis, qui Herculis Melitensis mentionem fecere. Ex quo signo ad pestem Atticam male relato nescio an etiam fluxerit error Plinii Ageladam epochae Olympiadis LXXXVII assignantis.

s) Omnium catalogum fecit Hadr. Iunius. Omisit tamen locum maxime memorabilem Tzetzae Chil. VIII, 192. v. 331., qui praeter Iouem Olympium et Minervas, aeream atque eburneam, Phidiae opera recenset *Iunonem* aliunde ignotam et *τὸν ἀνδρῆλιον Ἀπολλινεμ*, quem

9. Nullius inter deos Graecanicos plura Phidias signa fecit, quam *Minervae*, patriae atque dilectae deae. Nobis quidem in-

eundem fuisse putare possis atque Parnopium Pausaniae I, 24, 8. (de Patarensi enim qui loquitur, Clemens Alex. Protr. 14, 3., idem dubitat, Bryaxidisne potius fuerit), denique *Herculem* Augeae stabula egerentem (quod est inter anaglypha supra forea in antico templi Olympici, Pausan. V, 10, 2. sed Tzetzes de statua loqui videtur). Apollinis *caput* Tzetzae temporibus in palatio, alia opera in hippodromo et foro Constantinopoleos supererant. Cf. Heyne de priscae artis operibus Constantinopoli exstantibus, Comment. Soc. Gotting. XI. p. 11. Caput illud a cetero corpore separatum arbitratur, quum Constantinus hoc, suo ipsius capite addito, Constantinopoli in columna prophytica poneret. V. Cedren. p. 322. Nam de eodem Apollinis signo, cuius Tzetzes mentionem facit, sermonem esse, inde apparet, quod et hic ἀνθηλιος (i. e. sub diuo orientem versus positus, v. Aeschylus Agam. 527. cum Scholiis, et Eurip. Ion. 1567) dicitur. Cf. Heyne de serioris artis operibus sub imp. Const. I. I. p. 44 sq. Ceterum Heynius iure dubitat, Phidiaene reuera fuerit hoc signum, quum nominis claritas, ut eo abuterentur homines posterioris aevi, efficeret. Neque secus statuendum videtur de titulo statuae Castoris celeberrimae in Monte Caballino: PHIDIAE OPUS. Cui esse qui et nunc, post opera vere Phidiaca in Europam delata, fidem habeant, mirari non desino. Mihi contigit, ut colossi illius imaginem opera Westmacotti aere fusam et ante Wellingtonis aedes positam quotidie videre et cum signis Elginianis comparare possem, unde, diversissimum illi et hisce inesse artis χαρακτήρα, firma mihi persuasio orta est. Castoris, ut de solo spectatus apparet, statura erecta atque gracilis et ad Lysippeas rationes facta est; Phidiaca signa canonis Polycletei exempla afferunt. In hisce etiam minima quaeque ad naturae veritatem exacta sunt, in illo minora omnia omissa sunt et valet aliquid longinqui visus excusatio. Denique recte Quatremère-de-Quincy, Lettres à Canova p. 113., in colosso montis Caballini disciplinam agnouit longo vsu constitutam, cuius ad regulam et normam musculi neruique adumbrabantur; quum statuae Hecatompedi vivam atque calidam adhuc

notuere Palladia Phidiae manu facta octo vel nouem, quorum tria vel quatuor in arce Athenarum dedicata erant, signum dico eburneum in Parthenone et colossus aeneum Ἀθηναῖς τῆς Προμάχου sub dio positum eamque quae Lemnia dicebatur et hanc ex aere factam *ι*), quibus fortasse addi potest ea statua, quam Plinius Cliduchon appellat *ι*); cetera Plinii et Pausaniae temporibus exstant in arce Eleorum, Plataeis in templo Minervae Areae, in aede deae ad Pellenen, denique Romae ad aedem Fortunae huiusce diei, quod signum, item ex aere factum, eo loco Paullus Aemilius posuerat *α*), nescio ex quo Graeciae fano abductum. Inter haec quum signum Pellenense, auro et ebore compositum, Atticis et Plataeensi prius factum referat Pausanias *γ*), id certe omnium, quorum de aetate aliquid memoriae proditum est, antiquissimum habendum. Et valde antiquum habeamus necesse est, si, quae de signo Plataeensi et colosso aeneo referuntur *ε*), facta ea esse de praeda Marathonia, cum plerisque ita intelligamus, vt proximis post eam pugnam annis facta ea et posita esse statuamus *α*). Vnde
apud

demonstrent naturae imitationem. Quae scripseram antequam Wagneri et Thierschii argumenta cognoui, quibus plane assentior. De Phidiae statu in foro Pacis cf. Procop. bello Gothico IV, 21.

ι) Plinii N. H. XXXIV, 8, 19, 1.

α) Ibid. cf. Heyne de auctor. formarum in Commentat. Societ. Gotting. VIII, p. XXVIII. Petersen Programmatae Hauniae 1824. edito.

α) Plin. XXXIV, 8, 19. Hoc enim signum a ceteris omnibus distinguendum videtur.

γ) VII, 27, 1.

ε) Paus. I, 28, 2. IX, 4, 1.

α) Ita iam inter antiquos Scholiastes Demosthenis in Androtonem p. 597. ed. Reiske, qui Προμάχου statuam post proelium Marathonium ante Salaminium erectam putat. Cf. Scholium in Aristidem ap. Creuzer. Meletem. I. p. 24., nunc a Frommelio editum p. 104., ubi aerea illa statua μετὰ τὰ Περσικὰ, sed a Praxitele (mirus error) facta dicitur.

apud plerosque opinionem obtinere video, Phidiam iam circa Olymp. LXXV. egregiis operibus clarum nomen meruisse *b*), quo tempore ex nostra computatione, cui argumenta infra nos substructuros spondimus, octo annorum puer erat. Haec igitur nostra computatio ne praemature obitu pereat, iam hic quae obloqui videntur remouenda sunt. Neque arduum hoc coeptum. Nam, ut mea fert opinio, etiamsi signa ea ex praeda illa facta essent, tamen de aetate eorum non multum constaret *c*). Sed velim obserues, totum illud de praeda Marathonia decimisque inde electis caput mera fraude et mendaciunculis compositum esse. Quot enim et quanta opera Athenienses de pugna illa vouisse et dedicasse se praedicabant. Praeter colosseum illud signum, de quo modo diximus, ingens numerus statuarum visebatur Delphis, Minerva, Apollo, Miltiades et heroes tribuum eponymi alique Atticorum fabulis celebrati, quae omnia Phidiae opera et donaria de proelio Marathonio dicebantur *d*). Ibidem epistylia templi Apollinis aureis scutis exornata erant, quae de eadem victoria Athenienses dedicasse fama ferebat *e*), decimam nimirum praedae valde amplae atque magnificae. Quid quod Delphis thesaurus Atheniensium exstabat, quem ex eadem praeda extruxisse tradebantur *f*). Athenis au-

b) Etiam apud recentissimos scriptores, Quatremère-de-Quincy Iupiter Olymp. p. 220. 252. Thiersch de Epoch. II. p. 43. H. Meyer Artis histor. I. p. 60. cf. Schorn de artif. Graecorum studiis p. 221.

c) Iam antiqui scriptores in eum errorem procliuiores sunt, quo rerum gestarum monumenta cum rebus gestis nullo intervallo coniunguntur. Ita Aeschines in Ctesiph. p. 80. (cf. Nepos Milt. 6.) Miltiadem viuentem in Poecile porticum pictum putat, et, cum ipse flagitaret, ut nomen sibi adscriberetur, repulsam tulisse.* Quod aperte falsum.

d) Pausan. X, 10, 1. vbi τῶν ἐπωνύμων excidit.

e) Id. X, 19, 3.

f) Id. X, 11, 4.

tem templum Eucleae donarium de proelio Marathonio fuisse dicitur, quod ubi Pausanias narrat, ipse multitudinem horum donariorum admirari videtur *g*). Quid autem, si Atheniensibus omnino praeda ex hoc proelio nulla fere contigit, cum Persae ne castra quidem in campo Marathonio posuissent, et in fugam versi statim in naues se coniecissent et septem earum tantum amissis a littore soluissent. Herodotus certe, scriptor accuratissimus, de praeda Atheniensium ne verbum quidem addit. Quodsi praedam nacti essent, Athenienses, tum publice pauperes et bellis vexati, certe in usum rei militaris et naualis eam conuertere debebant. Sed fac, ut et hoc concesserim, magnas opes tum et partas et sepositas esse: num et hoc fingere licebit, eas, cum Athenae a Xerxe et Mardonio vastarentur, in naues delatas ibi in summa temporum angustia intactas mansisse? Nam id quidem certissimum, ante Athenas restitutas statuam illam neque fusam neque positam esse, nisi quis forte tantum et tam conspicuum opus ex ignibus Persarum, qui minora omnia opera vel deleuerant vel fuscauerant et corruperant *h*), incolume euasisse credit. Igitur quae de signis hisce referuntur, inter documenta vanitatis Atheniensium, si verbo uti licet, habenda sunt, quos constat eo maxime tempore, quo ceteros Graecos sibi infensos infestosque habebant, victoriam celebrare maluisse ab ipsis fere solis partam, quam honori eorum consulere, quorum auxilio bello insequente vicerant, vel quorum opibus nunc magnifica illa condebant monumenta *i*).

10. Neque tamen fama de signis illis, quam hucusque examinamus, sibi semper constabat. Plataeensem certe Palladis Areae aedem cum signo, quod ligneum erat inauratumque et capite pe-

g) Id. I, 14, 4.

h) V. Herod. V, 77. Paus. I, 27, 7.

i) Quaedam acute ad rem nostram obseruat Henr. Meyer *Art. Graec. hist. T. II. p. 51.*, sed ipse iis parum firmiter innititur.

dibusque marmoreis, atque cum picturis, quas Onatas Aegineta et Polygnotus Thasius fecerant, Plutarchus auctor est *k*), factam esse e parte eius praedae, quae post *Plataeensem* pugnam Plataeensis obuenisset, et octoginta talentorum fuisse traditur. Quod ut verum sit, et verum esse credo, tamen, sicut iam significavi, nihil cogit, ut signum deae ante Olympiadem LXXX. positum statuamus: quum potissimum in oppido operarum multitudine non abundante quinque Olympiades in aede exstruenda facile absumi potuissent. — Eum vero deae colossus, qui ex arce Athenarum in terram et mare longe prospectabat *l*), Demosthenes dicit *m*), e pecunia positum esse, quam Graeci Atheniensibus belli aduersus barbaros egregie gesti praemium siue ἀριστεῖον concesserint. Sed etiam hoc oratorio magis modo, quam pro veritate, dictum est. Ἀριστεῖα enim Atheniensibus in eo bello de nulla pugna obueniant nisi de Mycalensi, fortasse etiam de proeliis Cimoniis; cui autem obuenere, laudem tantum non pecuniam attulere. Sed facile intelligitur, oratorem verbo magnifico tum praedam proeliorum tum sociorum stipendium vel tributa significare *n*). Igitur etiam hinc

k) Aristid. 20.

l) Inter Propylaea et Hecatompedon eum positum fuisse, numus quidam notissimus demonstrat; sed illis propiorem fuisse existimo, cum statim post eum Pausanias I, 28, 2. ἄρμα χαλκοῦν ἀπὸ Βοιωτῶν δεκάτην καὶ Χαλκιδέων memoret, quod ex Herodoto V, 77. scimus introenti per Propylaea ad laevam fuisse.

m) De falsa leg. p. 428.

n) Sic Demosthenes adv. Timocr. p. 741., quae Thucydides σὺλα Μηδικὰ dicit, civitatis ἀριστεῖα ἀπὸ τῶν βαρβάρων appellat. Cf. ad locum Boeckh Corp. Inscr. p. 191. Huc denique etiam pertinere videtur locus. Schol. in Aristid. p. 103. Frommel de Palladiis: λέγοι δ' αὖν καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν Παλλαδίων, τοῦ τε καταλυόμενου τῶν αὐτοχθόνων, καὶ τῶν περὶ αὐτεφύρων καλουμένων, ὡς Φερειδῆος καὶ Ἀντίοχος Ἰστοροῦσι, καὶ τῶν κατενηνεγμένων ἐν τῇ τῶν Γιγάντων μάχῃ. Cf. Creuzer. Symb. II. p. 693. Scripserim: τοῦ τε καθύρου-

aetas horum signorum (de Plataeensi loquor et colosso aereo) certa ratione non potest constitui, atque his collatis nihil effecimus, nisi ut vacillare omnia, quae his fundamentis ab aliis superstructa sunt, intelligamus. Mihi quidem colossea illa statua iam ob eam causam inter nouissima Phidiae opera habenda videtur, quod eam imperfectam reliquit. Nam signa anaglypha in scuto exstantia Mys caelator demum ad lineas Parrhasii, qui Socrati aequalis erat, facta addidit o).

11. Contra quando *Minervam in Hecatompedo* posuerit Phidias, satis certis testimoniis constat. Philochorus enim, Attidus scriptor, qui de ea re publica monumenta consulere poterat, nobis auctor est p), Theodoro archonte, i. e. Olymp. LXXXV. a. 3., post Hecatompedon aedem perfectam deae signum aureum et eburneum, quod Pericle locatore (ἐπιστάτη) Phidias (ἐργολάβος) faciendum conduxerat, erectum et dedicatum esse. Idque sine vlla dubitatione in magnis Panathenaeis, primo anni Attici mense, factum esse affirmo; quae solennia, tertio cuiusvis Olympiadis anno redeuntia, illustriore caeremonia non poterant celebrari. Quid quod magnus ille Archaeologiae Atticae instaurator, Boeckhius, ab his solennibus pentaeteridas Panathenaeicas numerare nos docuit, quibus quaestores Minervae donariorum in templo asseruatorum recensum instituebant et rationes reddebant q). Neque discrepat ab hoc calculo Eusebius chronographus, qui consentiente Latino Hieronymi, Arabicoque qui nuper editus est, textu r) eiusdem Olym-

μένου ὑπὸ τῶν ἀντροχθόνων (sicut sunt qui narrent) καὶ περὶ τῶν ἀπὸ τῶν (quae voces per notas scriptae erant ἀπτ) λαφύρων κληομένων.

o) Pausan. I, 28, 2.

p) Apud Schol. in Aristoph. Pacem 604. *Fragm. ed. Lenz et Sieb. p. 54.*
Locus infra n. t. §. 17. tractatur.

q) Corp. Inscr. p. 182.

r) p. 213. ed. Aucher. p. 340. ed. Mai et Zohrab.. Cf. Syncell. p. 198. A.

piadis anno alteri (1577. a post Abrah.) adscriptis: *Phidias Minervae signum eburneum fecit*. Hoc enim anno maxime in eo opere occupatus fuisse credendus est. Quanquam etiam hic annus non sufficit ad tantum opus inchoandum et absoluendum, in cuius parergis, vt in crepidine statuae, ipse summus artifex multum operae consumsisse dicitur s). Et quanquam scimus, maximo tum artificum feruore intentisque omnium studiis singulos annos plura et maiora opera protulisse quam totis decenniis perfici posse putaueris t), tamen vt Hecatompedes aedes, materia atque opere tam magnifica, absolueretur, Callicrati et Ictino architectis duae fere, vt puto, Pentaeterides concedendae erant, ita vt Olympiade fere LXXXIII media vel exeunte eam inchoatam esse, probabile fiat u).

12. Iam signi huius Minervae confectionem ex mea sententia statim subsecuta est opera in *Ioue Olympio* posita. Auctore enim Pausania x) tenemus, in Iouis sòlio inter alia sigilla ad rem gymnasticam pertinentia collocatam fuisse etiam figuram adolescentis caput sibi taenia redimientis, eamque habitam fuisse imaginem Pantarcis pueri Elei y) a Phidia dilecti. Quem cum Phidias eo habitu fingeret, quo *ἀναδούμενον* Graeci dicunt, sine dubio celebrare voluit palmam, quam is inter pueros luctatores Olympiade LXXXVI retulit z). Hac igitur Olympiade necesse est Phidias Olympiae

s) Themistius Or. 8. in. p. 187. ed. Petav. *In ea basi, Plinio teste, quod caelatum est Pandoras Genesin appellauit* (ipse Phidias, an fortasse in rationibus), *ibi dii sunt viginti numero NASCENTES. Num nemo coniecit, quod Plinium scripsisse mihi persuasum habeo, DONAFERENTES. Cum excidissent litterae DO, cetera corruptio in procliui erat.*

t) cf. Plutarch. Pericle 13.

u) cf. Quatremère-de-Quincy l. l. p. 222.

x) V, 11, 2.

y) Ita Pausanias l. l. Argium dicit Photius Lexico p. 482, 20.

z) Pausan. l. l. cf. VI, 10, 2.

versatus sit et in Ioue fingendo operam collocauerit. Quod vt fundamento ponere liceat, vnde firmiter ad cetera progredi possimus, stabiliamus necesse est aduersus ea, quae docti quidam viri obiecerunt, inprimis Heynius, vir de crisi historiae artium meritis-
simus *a*). Is enim argumentum e sigillo illo sumptum infirmius esse contendit, propterea quod id et postea addi potuerit. Ego vt concesserim, quoniam post Phidiam in signo Iouis Olympii elaborasse, quod tamen ne concedam, vetat illud ἐποίησεν, de quo postea dicam: quem putabimus delicias Phidiae immortalitati tradere voluisse nisi Phidiam ipsum? Alii *b*) obiecerunt: vagam tantum et incertam famam fuisse, qua iuuenis ille ἀναδούμενος Pantarci similis eiusque imago ferretur *c*). At fama ea nullos habere poterat auctores nisi aedituos vel exegetas templi: qui, quando Phidias Iouem fecerit, et quando Pantarces vicerit, cum de hac re catalogi Olympionicarum consuli possent, non poterant nescire, ita vt, si hoc et illud simul factum esse non constitisset, vtrumque vix potuissent coniungere. Quibus addas haec. Phidiam Iouis Olympii digito amoris insania inscripsisse nomen Pantarcis, multorum in antiquitate consensu docemur *d*). Atqui Pantarces, cum inter pueros vinceret, quod Olymp. LXXXVI. factum esse constat, quintum decimum circiter annum egisse putandus est. Iam ex Heynii sententia Phidias Iouem fecit, antequam opera Periclea Athenis condi coepta sunt, id est ante Olympiadem LXXXIII: eo tempore, quo Pantarces adhuc in cunis vagiisse apparet. Sed eam de tem-

a) Antiquar. Abhandl. I. p. 201. qui ambigit cum Corsino, qui F. A. P. II. T. I, p. 219 sqq. eodem argumento vsus est. Heynium in plerisque secutus est vir de hoc archaeologiae capite bene meritus Völkel de templo et statua Iouis Olympii p. 106 sqq.

b) Editores Winckelmanni T. VI, 2. p. 66.

c) Ἐοικέναι τὸ εἶδος λέγουσι, dicit Pausan. V, 11, 2.

d) V. infra N. x. §. 18.

pore Iouis Olympii positi sententiam, licet a plerisque receptam e), ex loco quodam Pausaniae ambiguo sed aliter explicando solum subsidium petere, alibi iam monui f), et mihi quidem de tempore statuæ Olympiacæ nullum dubium relictum videtur.

13. Multum autem ad nostram quaestionem referre videtur, vt, qua tum conditione vixerit Phidias apud Eleos, cognoscamus, ne decipiamur fabulis de ea re relatis g). Atque plura sunt, quæ probent, eam conditionem fuisse honestam, imo splendidam et publica auctoritate constitutam. Primum quod cum plerisque disci-

e) V. Völkel l. I. p. 14. Editores Winckelmann, l. I. alios.

f) De Doriensibus T. II. p. 507. Repetam, quæ potissimum huc pertinent. Pausanias, VI, 22, 2. de bello inter Eleos et Pisaeos circa Olymp. L gesto disserens dicit: Πισαίους μὲν δὴ καὶ ὅσοι τοῦ πολέμου Πισαίοις μετέσχον ἐπέλαβεν ἀνυστάτους ὑπὸ Ἡλείων γενέσθαι. Eandem rem tangit V, 6, 3. ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου τοῦ Πισαίων πρὸς Ἡλείους ἐπικούροί τε Πισαίων οἱ Σκιλλούντιοι καὶ διάφοροι τοῖς Ἡλείοις ἦσαν ἐκ τοῦ Φανεροῦ, καὶ σφῆς οἱ Ἡλείοι τούτων εἰνεκ ἐποίησαν ἀνυστάτους. Iam compara locum V, 10, 2. Ἐποίηθη δὲ ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα τῷ Διὶ ἀπὸ λαφύρων, ἧνίκα Πίσαν οἱ Ἡλείοι καὶ ὅσον τῶν περιόικων ἄλλο συναπέστη Πισαίοις πολέμῳ καθεῖλον. Nihil magis apertum, quam scriptorem de eodem bello intelligendum esse, de qua re mecum etiam consentit V. Cl. Siebelis ad VI, 22, 2. Igitur Pausanias hoc significare voluit: templum et signum Iouis factum esse e praeda *tum parta*, cum Elei Pisam deustarent. Sed e tempore praedae partae tempus templi et signi conditi nondum potest constitui, quum potissimum Eleos illam pecuniam quodammodo sacram habuisse et ad sacros vsus deposuisse credibile sit. Potest tamen etiam aedes iam post Olymp. L strui coepta, et Phidiae demum tempore absoluta esse, sicut delubro Delpico, Olymp. LVIII exstructo, artifices aevi Periclei signa in fastigiis aliaque addidere.

g) Merum figmentum est argumentum controuersiae apud Senecam Rhet. II, 8.: *Elei ab Atheniensibus Phidiam acceperunt, ut is Iouem Olympium faceret, pacto interposito, ut aut Phidiam aut centum talenta redderent etc.*

pulorum in Elidem venit, ostendit fuisse vocatum et ad opera magna et magnifica perficienda conductum *h*). Horum erat *Colotes*, *Phidiae* in faciendo Ioue adiutor *i*), sicut et in *Pallade Attica*, cuius aegidem caelauerat *k*), sed etiam aliorum operum ipse inuentor et auctor. *Minervam* quidem auream et *eburneam* in arce *Elidos*, quam *Plinius* *l*) huic tribuit, *Pausanias* *m*) a magistro factam refert, ita vt hunc operae praefuisse, cuius ille partem quandam in se sumsit, crediderim. Sed soli *Colotae Aesculapium* et hunc *eburneum*, quo *Cyllene*, *Eleorum nauale*, gloriabatur, tribuit eumque miris laudibus effert *Strabo* *n*). *Aderat Phidiae* etiam *Panaenus*, quippe qui *Iouis pallium* floribus encaustice pictis distinxit *o*), et *sepimenta solium* cingentia aliaque multa circa templum pinxit *p*), eundemque *Minervae* in aede de qua modo diximus, clypeum ex
interiore

h) *Phidias* ipse praeter *Iouem Eleis* fecit *Venerem Uraniam*, *Paus.* VI, 25, 2. *Plutarch.* de *Iside* 76. p. 206. *H. Coniug. Praec.* p. 421.

i) *Plin.* N. H. XXXV, 8, 34. cf. XXXIV, 19, 27.

k) *Id.* XXXV, 8, 34.

l) l. l.

m) VI, 26, 1.

n) VIII, 337 d. *Eustath.* ad *Il.* B, 603. p. 300. *Rom. Coioten, artificem mensae*, in qua *athletis Olympiae commissis coronae* proponebantur, cum et haec auro et ebore confecta, et haec *Olympiae* dedicata fuerit, ego libenter eundem crediderim, de quo loco superiore loquor. Simul tamen credendum τοῖς πολυπραγμονήσασι σπουδῆ τὰ ἐς τοὺς πλάστας apud *Pausan.* V, 20, 1.: *Parium* hunc fuisse et *Pasitelis* (non *Phidiae* tantum) discipulum. Igitur non duo *Colotae*, sed duo *Pasiteles* distinguendi sunt, sicut fecit *Boekhius*, *Corp. Inscr. Graec.* p. 40., cuius rationibus accedo, discedens a *Thierschio* de epoch. artis III. Annot. p. 79.

o) *Strab.* VIII, 354. *Pausan.* V, 11, 1. cf. *Völckel* l. l. p. 158.

p) *Paus.* V, 11, 2. *Str.* l. l.

interiore parte *g*), tectoriumque eius templi lacte et croco ante subactum pinxisse constat *r*): ita vt hoc delubrum Phidiae discipulorum operibus eximie nobilitatum esse appareat. Tertius cum Phidia venerat *Alcamenes*, qui signa in fastigio postico templi Olympici, quibus Lapitharum cum Centauris proelium exhibebatur *s*), vix alio quoquam tempore fecisse putandus est, quam quo ipsius magister eidem aedi operam suam tribuit. Anterius fastigium eadem ratione exornauerat *Paeonius Mendaeus*, quem cum secta Phidiae coniunctum fuisse, coniectura quidem est sed argumentis non destituta. Oriundus erat ex oppido, Atheniensibus vsque ad nonum belli Peloponnesiaci annum subdito; vixit ante huius belli initium *t*); et quod maximi momenti esse videtur, si signa illa in fastigio collocata, quae Pelopem et Oenomaum ad certamen curule se praeparantes ostendebant, e descriptione Pausaniae animo repraesentare studeas, multa in iis gemina deprehendes statuarum et anaglyphorum in Parthenone olim exstantium *u*). Denique etiam *Cleoetam*, Aristoclis filium, Atheniensem, tum cum Phidia ad-Eleos venisse, coniectura est inde hausta, quod is artifex statuam egregii operis in arce Athenarum dedicatam fecit, idemque carceres Olympiae curules ad rationem sollerter excogi-

g) Plin. N. H. XXXV, 8, 34. Cf. Heyne l. l. 1. p. 217. qui, an Plinius Graecum ἔγγραψε recte intellexerit, dubitat.

r) Plin. XXXVI, 23, 56. Cf. Böttiger Archaeol. Picturae p. 243.

s) Pausan. V, 10, 2.

t) Nam statuas fecit ex praeda, quam Messenii Naupactii ab Oeniadis captis retulerunt, Pausan. V, 26, 1., quod factum est inter Olymp. LXXXI et initium belli Peloponnesiaci, Paus. IV, 25. Nam quae ibi Messenii de Sphacteria narrant, vana est gloriatio. Quod Henr. Meyer. Artis hist. T. II. p. 82. putat, in nomine Paeonii Mendaei variare Pausaniam, in eo falsus est vir elegantissimus.

u) Quod demonstrandum ampliore tractatione eget quam hic locus patitur.

tatam construxit, qui postea a discipulo Polycleti Aristide quodammodo emendabantur. Hinc enim apparet, eum neque autē, neque post Phidiae et Polycleti tempora vixisse x).

14. Iam haec artificum extraneorum celebritas, quā Elis tum gaudia est, satis aperte ostendit, civitatem eam, tum longa pace et agrorum ubertate ditatam, publica invitatione a statuario iam inter Graecos nobilissimo petisse, ut cum discipulis totoque ἔργα-στῆσι ad se concederet atque etiam suis templis artis ipsius decus et honorem imperiret y). Exulem autem et extorem, qua

- x) V. Pausan. I, 24, 3. VI, 20, 7. Boeckh Corpore Inscript. Graec. p. 39. cf. p. 237. Scio quidem, Thierchium nuperrime (de Epochis III. Annot. p. 82.) hunc Cleoctam Aristoclis et filium et patrem (Paus. V, 24.) cum Aristocle Sicyonio vetusto ita coniunxisse, ut Cleoctas hunc genuisse dicatur, sed genealogiae ab ipso constitutae plura habeo quae opponam. Aristoclem Cleoctae filium haud dubie eundem dico, qui Olymp. XCV. 3. basin Minervae in Parthenone refecit, ut marmor Atticum apud Boeckh. p. 23. docet, qui probabiliter coniicit, Cleoctae posteris in hac aede munus Phaedryntarum fuisse.
- y) Eodem fere tempore alii artifices Attici eodem consilio Delphos missi sunt, quo Phidias cum secta sua Olympiam: ex quo, quantum breui creuerit disciplinae Atticae gloria, haud ambigue colligitur. Nam aedes Delphica, Alcmaeonidis curantibus a Spintharo Crotoniata Olymp. LVIII exstructa, opere sculpto in fastigiis ornata est a Praxia Atheniensi, Calamidos discipulo, et post huius obitum ab Androsthene, Eucadmi discipulo, et hoc Atheniensi. Paus. X, 19, 3. Atqui Calamis, qui, nisi Atheniensis erat, certe ibi plurimum temporis degebat (Paus. V, 26, 5.), Hegiae aequalis erat; hinc eius discipulum circa Olymp. LXXXIII, quo tempore Athenienses Delphorum rempublicam constituebant, ibi artem factitasse credibile. Eupripides Ione, quam fabulam circa Olymp. LXXXVIII fecisse videtur (v. Boeckh trag. Gr. princ. p. 193.), metopas aliquas aedis, de qua dicimus, describens (metopas ibi describi certum puto) et has a sculptoribus Atticis factas esse mihi persuadet. Pallas enim in En-

conditione alii eum ad Eleos venisse fingunt, neque facile discipuli secuti essent, quos certa tantum lucri et honoris spes Athenis dimovere poterat, neque Elei tam laute exceperant, ut ipsi Olympiae in vicinia sacri luci officinam struerent z), quae ad Pausaniae usque aetatem, si scriptori credis, perduravit. Sed tanto et honore Phidias apud Eleos, ut concederetur ipsi, quod civi civis in Minerva severe denegauerant a), ut suo nomine inscriberet statuam ab universa Graecia sanctissime habitam. Itaque inscriptum legebatur in scamillo sub pedibus dei:

Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖος μ' ἐποίησεν b)

in quo versa etiam ἐποίησεν illud observandum est, quod Plinio auctore opus absolutum et perfectum et artificem sibi satis fecisse indicat. Denique et artificem et Eleos, cum Iupiter conderetur, amico fuisse et benevolo in Athenienses animo, probat etiam singulare studium, quo Theseus, heros Athenarum patrius et omnium δημοτικώτατος, a Phidia inter sigilla solii his, et semel a Panaeno in sepimentis circumquaque structis, ab illo sculptura, ab hoc pictura expressus est. Neque huic Salaminem cum aplustri ac Graeciam, ut videtur, ei coronam offerentem pingere licuisset c),

celadum aegida vibrans et Iupiter alium Gigantem fulmine iacto proficiens eodem modo describuntur, quo in peplo Panathenaeo exhibitos fuisse statua Dresdensis et veterum scriptorum loca demonstrant. Etiam Herculem et Iolaum cum hydra pugnantes confestas cum metopa Thesēi apud Stuart. Antiquities of Athens T. III. cap. I. pl. 11. fig. 2.

z) Paus. V, 15, 1.

a) Cicero Tuscul. Quaest. I, 15. in quo loco nihil corrigendum. Plutarchus quidem, Pericl. 13., artificis nomen ἐν τῇ στήλῃ scriptum dicit, sed haec στήλη rationes curatorum operis, in quibus etiam ἐργολάβου mentio fieri debebat, continuisse videtur, et a basi statuæ diversissima est.

b) Paus. V, 10, 2.

c) Paus. V, 11, 2.

si invidia Atheniensium apud Peloponnesios iam tum in bellum prorupisset. Itaque concedes, Phidiam inter Eleos artem factitasse ea tempestate, qua pax et concordia inter urbem, cuius civis, eamque, cuius hospes erat, nondum turbata esset, et cum Athenas reversum esse, antequam bellum Peloponnesiacum glisceret, in quo Elei inde ab initio partes Lacedaemoniorum strenue sequebantur *d*). Sed eius reditum belli initium annis quibusdam praecessisse, probant, quae de lite in Phidiam mota eiusque exitu referuntur. In quibus enarrandis cum magnopere discrepent et veteres auctores et scriptores recentiores: quae ratio potissimum sequenda sit, magis ex rerum ipsarum nexu quam ex auctoritate scriptorum euincemus.

15. Iam communis omnium, qui de ea re loquuntur, consensus dubitare nos non sinit, quin litis eius causa sita fuerit in consilio factionis Pericli in republica gubernanda aduersantis. Ea ut viri magnifici animum frangeret et contunderet atque a rebus gerendis auerteret et absterreret, omnibus quos ille caritate et benevolentia complectebatur, Aspasiae, Anaxagorae, Phidiae summa pericula intendebat. Pericli autem id ipsum inter causas fuisse dicitur rerum turbandarum et belli mouendi, quo plebis oculos a se suisque rebus auocaret. Quae fama licet a poetis comicis nimium amplificata atque corrupta sit *e*), veri tamen aliquid subesse non negaueris: saltem ordo rerum gestarum hinc constitui potest certus et indubitatus, quippe quem confundere ne mendacii quidem leuitas ausa esset. Et ita quidem constitui debet ut lites illas proxi-

d) Thuc. II, 9. Iam antea Elei cum Corcyraeis, quos Athenienses in foedus suum recepere, bellauerant atque ex praeda porticum in foro exstruxerant, Thuc. I, 46. Paus. VI, 24, 4. Sed ea re gesta foedus et ἐπιμιξία Peloponnesiorum et Atheniensium nondum sublata erant, sed ἀνεφύρτως adhuc παρ' ἀλλήλους ἐφόρων, Thucyd. I, 146.

e) V. Plutarch. de malign. Herod. c. 6. (855. f. Fr.) Cf. Wyttenb. Bibl. Crit. Vol. III. P. XI. p. 80.

me secutum sit acerbum illud populiscitum, quo Megarenses a foro Athenarum portubusque omnibus Atheniensium ditionis arcebantur *f*), quod ut Athenienses tollerent, inter leges pacis erat a Lacedaemoniis ante belli exordium propositas. Hoc maxime deduximus ex Aristophane *g*)

πρῶτα μὲν γὰρ αὐτῆς (εἰρήνης ἀπολλυμένης) ἤρξε Φειδίας
 πράξας κακῶς,
 εἶτα Περικλῆς Φοβηθεὶς μὴ μετάσχη τῆς τύχης,
 πρὶν παθεῖν τι δεινόν, αὐτὸς ἐξέφλεξε τὴν πόλιν,
 ἐμβαλὼν σπινθήρα μικρὸν Μεγαρικῷ ψήφισματος
 ἐξεφύσησεν τοσοῦτον πόλεμον *h*).

Hinc efficitur, cum Megarenses Olympiadis LXXXVII. a. 1. in-
 eunte de decreto illo conquererentur, quod tum modo factum fuisse
 videtur, litem Phidiae hoc certe tempore priorem fuisse. Neque ta-
 men ea longo interuallo ab illo dimouenda est *i*). Nam cum qua-
 driennio certe Phidiae eiusque discipulis quamvis acribus operique
 intentis ad Iouem Olympium et caetera omnia, quae in Elide fe-
 cerunt, absoluenda opus esset, eos non ante tertium Olympiadis
 LXXXVI annum rediisse probabile est. Hoc autem tempore Pe-
 ricles haud dubie summa inuidia flagrabat, neque ante hos annos

f) Thucyd. I, 67. 139. Schol. Aristoph. Ran. 1337. Acharn. 532. 537. Pace 608. Tzetzes Chil. X. h. 360. v. 950. Ipsi Pericli tribuit Aristophanes Acharn. 532., a *Charino* factum narrat Plutarchus Pericl. Sed hunc Pericles instinxisse videtur.

g) Pace 605.

h) Cf. Plutarch. Pericl. 31. et quae Diodor. S. XII, 39 sqq. ex Ephoro (p. 227. Marx) avert.

i) Quod etiam hinc colligere possis, quod, Valerio Maximo auctore, III, 1 ext., Pericles post Propylaea demum perfecta, i. e. post Olymp. LXXXVII, 1., ad rationem reddendam vocatus de bello excitando cogitauerit. Sed argumentum infirmius est, et plus demonstraret, quam demonstrare voluerim.

Cleon contra eum insurrexisse videtur, qui, si Sotioni fides *k*), Anaxagorae accusator exstitit, quae causa atque Phidiaca eodem tempore actae sunt *l*).

16. Haec quum satis certa teneamus: haud magnopere demoveri nos patiemur diversa quadam Philochori narratione, quanquam scriptoris haudquaquam spernendi. Philochorus *m*) Phidiam tradit, postquam Minervam in Parthenone posuerit, reum factum esse et metu condemnationis Elin aufugisse, ibique Iouis imaginem fecisse, sed ibi iterum in capitis discrimen vocatum et supplicio ab Eleis esse affectum. Is rerum ordo si verus esset, accusatio illa prior caderet in Olympiadis LXXXV. a. 3 vel 4; quum sub finem huius anni artificem iam Olympiae versatum esse, certissimum habeamus. Tum vero quisque videt litem, quae inter proximas belli causas ponitur, a belli exordio nimis longo intervallo dimoueri, neque id veteres Scholiorum auctores fefellit *n*). Deinde Phidiae migratio in Elidem, qualem supra exhibuimus, omne aliud magis refert quam exilium, quod summa cum festinatione supplicii euitandi causa non sine ignominia subitur; et hoc argumentum mihi palmarium videtur. Denique quis Athenienses tam barbaros habebit tamque mitiore omni humanitatis sensu destitutos, qui vixdum absoluta deae suae *vera icone*, ab invidia et suspicione tam male temperarent, vt diuinum artificem vilissimis exagitarent criminibus.

k) Diog. L. II, 12. Cf. J. T. Hensen Anaxagor. p. 40 sq. Satyrus apud Diog. l. l. Thucydidem actorem dicit, qui Olymp. LXXXIV. a. 1. ostracismo expulsus iam ante a. 4. exeuntem reuersus esse videtur (Thuc. I, 117. cf. Boeckh de Antigone).

l) Plutarch. l. l.

m) Apud Schol. Aristoph. Pace 604. Huic accedit Quatremère-de-Quincy, qui litem in Phidiam Olymp. LXXXV fere media susceptam putat.

n) Schol. Aristoph. l. l. ἄλογος δὲ φαίνεται ἡ Περικλέους ὑπόνοια ἐπὶ τῷ ἔτεσι πρότερον τῆς τοῦ πολέμου ἀρχῆς τῶν περὶ Φειδίαν γενομένων.

Sed res magnopere mutatur, si populo leuitate et inconstantia insigni annos quosdam damus, quibus admiratio desideret, inuidia inualesceret, prauis rumores increbescerent. Etiam hoc Phidiae inuidiam augere poterat, quod interea operam suam iis vendiderat, quos breui hostes patriae fore iam quisque augurabatur. Tum iis illa institui poterat, in qua pleraque tam extraordinaria agebantur, ut quanto tum odio flagrauerint Periclis amici, inde quam maxime appareat. Cum enim Meno quidam, ex operis Phidiae, ad aram in foro supplex consedisset, populumque rogasset, ut ipsi impune liceret Phidiam ob crimen in Minervae signo faciendo deferre, isque primum ei crimen peculatus intulisset, quod aurum ad vestem deae destinatum non plenum insumserit, hanc quidem accusationem Phidias egregie propulsauit eo quod auream vestem ab imagine dentam et libratam iustum habere pondus demonstrauit o); sed statim alia ab oratoribus factionis aduersariae obmota est laesam Phidiae numinis sanctitatem exprobrantibus, quod Periclis suamque effigiem deae scuto clam intulerit, tumque plebem variis, ut sit, motibus fluctuantem, nam in comitiis omnis res agebatur, homines factiosi eo perpulere, ut rogante Glycone Menoni vectigalium immunitas praemio daretur, et duces ad bellum delecti, tanquam a factione Periclis homini summum immineret periculum, eum securum praestare iuberentur, Phidias contra in carcerem abduce-

o) XXXXIV. talentorum nempe, ut Philochorus l. l. Diodorus XII, 40. numerum auxit ad L. (Hinc nata sunt, quae Suidas s. v. *Φιδίας*, qui in ceteris Scholia ad Pacem sequitur, de peculatu L talentorum habet.) Thucyd. II, 13. XXXX. tantum talenta numerat, cuius verba: ἀπέφθινε δ' ἔχον τὸ ἀγκλμα τετραράκοντα τάλαντα σταθμὸν χρυσοῦ ἀπέφθου καὶ περιαιρετὸν εἶναι ἅπαν, remouent plane dubitationem, qua laborat Heyne l. l. p. 192. v. Boeckh. Oecon. publ. Athen. I. p. 479. Philochori et Thucydidis testimonia conciliare studet Quarr. de Quincy p. 232. Insulsa quaedam de Periclis et Phidiae peculatu profert Scholium in Nubes 861. II.

tur, in quo iudicium de capite opperiens, nam populus praecidium tantum tulerat p), morbo correptus est atque diem supremum obiit q). Phidiam obiisse, Philochorus auctor est, Pythodoro archonte, in quo eum scriptorem verum puto, cum is archon Olymp. LXXXVII a. 1. in magistratu fuerit, quanquam in eo falsum fuisse iam demonstrauimus, quod rumorem quendam secutus, quo scilicet inuidia Phidiae necati ab Athenis remoueretur, Eleos eius facinoris insinulauit, et ex vna eademque lite duas effecit, cuiusmodi geminationes non raras sunt in historia antiqua. Obiit igitur Phidias eodem tempore, quo vltimum Periclis opus, Propylaea, perfecta sunt, quae inde ab Olymp. LXXXV. a. 4. vsque ad LXXXVII. a. 1. struebantur r); itaque verum esse potest, quod Plutarchus dicit, in *omnibus* operibus publicis, quorum curator erat Pericles, Phidiae consilium et artis peritiam ipsi affuisse, quanquam, si alia obstant, certo hinc colligere non liceret, nullum ex illis post Phidiae mortem absolui potuisse s).

17. Sic igitur rationes nostrae sibi constant. *Phidiam inde ab Olympiade LXXXII vel LXXXIII. publica Atheniensium opera Pericle epistata consilio suo rexisse et manuum honore nobilitasse, atque Parthenoni Ol. LXXXV. anno tertio ineunte signum deae intulisse χρυσελεφάντινον; mox, cum nomen eius inter Graecos egregie floreret, Elidem vocatum abiisse deque signum condi-*

p) Omnis enim actio, vt Plutarchus indicat, μήνσις fuerat, de qua v. Schoemann de Comit. p. 219. Platner der Proceß und die Klagen T. I. p. 353 sqq. Meno non accusat sed μῆνσις, quippe Phidiae quodammodo subditus, populus rem persequitur, indici quamuis mendaci μῆνσις tribuuntur. Cf. Platner p. 360.

q) V. Plutarch. Pericl. 31. Minus fiduciae tribuo Diodoro XII, 39. Phidiam capitis poenam luisse, inter veteres tantum alterum Schol. ad Pacem 604. narrat.

r) Heliodorus ap. Harpocrat. s. v. Πρῶστυλ. cf. Photium s. v.

s) Vt Quatremère p. 223. contra Heynium obseruauit.

condidisse inde ab *Ol. LXXXV. a. 3. ad LXXXVI. a. 3.* Quo absoluto Athenas reversum et populi vel factionis cuiusdam in Periclem odio correptum anno fere Olympiadis *LXXXVI* quarto publicae accusationis discrimen subisse et cum in carcerem coniectus esset, archonte Pythodoro, *Ol. LXXXVII, 1. diem supremum obiisse* 1).

- 1) Quodsi Scholii ad Aristoph. *Pacem* 604. nexum attente consideraueris: Φιλόχορος ἐπὶ Πυθόδωρου ἄρχοντος ταῦτ' αὖ Φησι· καὶ τὸ ἀγγλμα τὸ χρυσοῦν τῆς Ἀθηναίας ἐστάθη εἰς τὸν νεῶν τὸν μέγαν ἔχον χρυσοῦν σταθμὸν ταλάντων μδ', Περικλέους ἐπιστατοῦντος, Φειδίου δὲ ποιήσαντος. καὶ Φειδίαν ὁ ποιήσας δόξας παραλογίζεσθαι τὸν ἐλέφαντον τὸν εἰς τὰς Φολίδας ἐκρίθη. καὶ Φυγῶν εἰς Ἥλιον ἐργολαβῆσαι τὸ ἀγγλμα τοῦ Διὸς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ λέγεται (hic Heyne l. l. fragmentum Philochori terminari putat, sed nulla de causa, si quid video), τοῦτο δὲ ἐξεργασάμενος ἀποθανεῖν ὑπὸ Ἡλείων ἐπὶ Σκυθόδωρου, ὅς ἐστιν ἀπὸ τούτου ἔβδωμος: vix dubius haerere potes, *Palmerium Exercitat. p. 746. atque Corsinum F. A. II, 1. p. 217. loco priore recte reposuisse ἐπὶ Θεοδώρου ἄρχοντος, altero ἐπὶ Πυθόδωρου, quamquam Heyne l. l. obnititur. Pythodorus enim, Archon Ol. 87, 1., e computatione veterum solita septimus est a Theodoro, Olymp. 85, 3., quo archonte Minervam dedicatam etiam Eusebius probare potest. Et facile perspicitur, eum qui in fine Scholii addidit: ἐπτά ἔτεσι πρότερον τῆς τοῦ πολέμου ἀρχῆς τῶν περὶ Φειδίαν γενομένων, altero loco adhuc legisse: ἐπὶ Πυθόδωρου, quo archonte bellum Peloponnesiacum motum est. Quae alterum, idque brevius, Scholium affert, partim e priore partim ex aliis derivata lenioris notae sunt. — Sed Corsinum quamquam in lectione Scholii constituenda verum vidisse arbitror, in ceteris non sequor, quippe qui Philochori rationes omnes suas fecit, quas cur deteriores habeam, supra significavi. Etiam id erravit, quod Plutarchum opinatur, *Pericl. 14. Thucydidem expulsum dicere post litem Phidiae (F. A. p. 220.)*; cum ex eo loco id tantum colligi possit, Periclem magno operum publicorum molimine iuvidiam iam excitasse ante Thucydidis ostracismum.*

18. Haec autem posita viam nobis demum struunt ad *actum* Phidiae atque tempus, quo natus sit, constituendum. Phidias enim, quum Minervam in Parthenone inscribere a civibus ipsi non concederetur, in clypeo deae sui similem speciem incluserat, eo artificio, sicut fama multum in antiquitate celebrata ferebat, ut, si quis eam separare voluisset, soluenda esset compago simulacri totius. Ea autem species erat senis calui vel subcalui *u*), quam certe non induisset Phidias, si iuuenis adhuc fuisset bene capillatus. Statuamus fuisse *quingagenarium*. Senioremem enim fuisse, si cui fortasse placet, ne honor capillitii maturius defluxisse videatur, improbable puto ob amorem Pantarcis, quo sese, dum Iouem faceret, summopere flagrare tum sigillo pueri in solio efficto, tum nomine eiusdem prodidit litteris minutulis Iouis digito ita inscripto: Παντάρκης καλός *x*). Ex qua inscriptione sane elucet vel amoris vesanus furor, vel certe irreuerens quaedam et insolens festiuitas. Cum enim apud Graecos amasii pueris, qui gymnasiorum decora et flores habebantur, vasa fictilia dono ferentes, παῖς καλὸς inscribere solerent, atque Athenis, si quis puer ob venustatem celebrabatur, toti parietes verbis: ὁ δεινὰ καλός, implerentur: Phidias summi dei imaginem ab vniuersa Graecia sanctissime cultam non reformidabat testem et documentum furoris facere. Ea vero animi libido etiam inter Graecos sexagenarium vel sexagenario maiorem

u) V. Plutarch. Pericl. 31. cf. Dio Chrysost. Or. XII. p. 195. Aristot. de mundo 6. p. 863. ed. Duval. Θανμμωσ. ἀκουσμ. c. 166. p. 340. ed. Beckmann. Cicero Tusc. Quaest. I, 15. Orat. 71. Valer. Max. VIII, 14. Apulej. de mundo p. 72. ed. Elmenh. Ampel. lib. memor. 8.

x) V. de ea re Clement. Alexandr. Cohort. p. 16, 12. Arnob. adv. gent. VI, 13. Photii Lex. p. 482, 19. Nazianz. Carm. Jamb. 18, T. II. p. 184. ed. Venetae, eam narrationem transtulit ad Minervae digitum. Ridiculi sunt, qui ut Phidiam excusent, Pantarcis nomine Iouem ab eo celebratum fingunt. V. Christie upon the painted Greek vases (1825) p. 8.

dedecisset, et a populo, *καιρὸν* in quauis re studiose obseruante, intempestiua et deridicula habita esset γ). At fortasse praestiterit non vti hoc argumento quippe a re turpicula ducto, quanquam historia nihil sibi alienum putare debet, quod ad vitam humanam pertinet. Tum ipso Phidiae ingenio, quod, cum Iouem faceret, summopere florebat et tum demum summum, quo enitebatur, gradum assecutum est, uterer documento, hominem virili adhuc atque vegeta aetate tum esse gauisum. Iam igitur si a tempore Minervae atque Iouis positorum, i. e. ab Olymp. LXXXV et LXXXVI, ad priora regredimur: Phidiam *Olymp. fere LXXIII natum* esse iuuenimus, quod tempus supra iam indicauimus: cui aliquot annos fortasse is, cui argumenta proposita laxiora videntur, vel addere vel demere poterit; sed sub bella Persica Phidiam iam floruisse, nemo sibi posthaec persuadere poterit.

19. Cum in hac disquisitione externum tantum, quem vocant, et ciuilem vitae conditionem spectare nobis proposuerimus, et quaestionem de eo, quid in arte praestiterit et quo eam euexerit Phidias, altera sequente soluendam destinemus: vix quidquam superest, quod ad illam illustrandam faciat, nisi vt *discipulorum* ratio habeatur, sine quibus Phidias, si artificem ex operum mole et magnitudine metimur, tantus artifex non fuisset. Nam cum Phidiae permulti adolescentes traderentur, vt mercede pacta artis prae-

γ) Contra dicere possis, etiam Pindarum octogenarium Theoxeni pueri amore flagrasse, in cuius sinu diem supremum obiisse fertur, et in quem Scoliam illud fecit celeberrimum: *Χρῆν μὲν κατὰ καιρὸν ἐρώτων δρέπεσθαι, θυμὸς σὺν ἀλικίᾳ: τὰς δὲ Θεοξένου ἀντινάς τις ὄσσαν μαρμαριζοίτας δρακίς ὃς μὴ πόθῳ κυμλίνεται, ἐξ ἀδάμαντος ἢ ἐσιδάρου κευχάλευται μέλαιναν καρδίαν ψυχρῶ Φλογί.* Sed quae de obitu traduntur, fabulae persimilia sunt, et in hoc Sclio magis agnosco ingenii lusum, quam cupiditatis, quae in octogenario deridicula fuisset, feruorem.

cepta et usum eos doceret 2): eos, quos felicior ad eam indolentos videret, ad opera illa adhibuisse putandus est, quae non modo opulicium sed et artificum multorum manibus indigebant. Iidemque erant, per quos Phidias viuum artis spiritum ad posteras aetates transfundebat, disciplinaque artis vere Attica producebatur, quam etiam in marmorariis, qui cippos vrnasque sepulcrales sculpebant, et hodie agnoscere possumus a). Horum discipulorum celeberrimus facile erat *Alcamenes*, Atheniensis, quem Phidias ipse iuuenis instituit, si modo recte Plinius illum inter artifices Olym-

2) Plato Protagora p.311.

a) In anaglyphis sepulcralibus ex via ad Ceramicum vel aliis locis in vicinia Athenarum in Musea nostra delatis idem persaepe artis $\chi\alpha\rho\alpha\chi\tau\eta\rho$ deprehenditur, qui in pompa Panathenaica de Parthenone sumpta exstat. Idem enim inest figurarum, ex vetere canone quadratarum, numerus, eadem membrorum compositio, vestitusque decora simplicitas, et quam in operibus Phidiacis summopere miramur, nativa et infucata quaedam gratia neque ab illis plane abstrata. Exempla affero monumentum Xanthippi in Museo Britannico (Sixth Room n.23.) et quaedam anaglypha a Comite Forbino, si recte relatum accepi, ex Attica in Museum Parisiense delata, inter quae ob elegantiam et pulcritudinem maxime laudandum est id, cuius titulum Boekhius edidit Corp. Inscr. T. I. p. 538. n. 960., et aliud in quo tantum litterae AT agnoscuntur. Etiam in vasis marmoreis quae exstant anaglypha, quanquam tenuissime adumbrata, saepe Atticum characterem referunt, vt in vasis Marathoniis a Fauvelio erutis in Museo Parisiensi (n. 705. 708. Catal. de Clarac; titulos vide in Corp. Inscr. p. 546. n. 1009. 1010; imagines pessime e lineis Fourmonti expressae sunt ap. Caylum Recueil T. VI. tb. 50, 1.). Sed operi caelato in zophoro cellae Hecatompedi similis etiam est anaglyphum, quod *marmor Caseolinum* ornat, titulo suo celeberrimum (Corp. Inscr. p. 249. n. 147., vbi satis dilucide describitur). Eadem est corporum figura, idem vestium cultus, quanquam id anaglyphum non potest esse sculptum ante Olymp. 92. a. 3., nonum et vigesimum post Hecatompodon absolutum.

piade LXXXIII florentes recensuit. Itaque cum Phidias Elidem decederet, Alcamenes eum secutus propriam in fastigio templi statuis exornando laudem mereri poterat. Neque is vestigia magistris anxie pressisse, sed potius aliquantum ab illo alienatus esse videtur. Quid quod cum ipso Phidia in arenam certaminis descendit, sed cum figuram colosseam et e longinquo conspiciendam ad eandem regulam fecisset ac si oculis prope admotis examinanda esset, prudentiorum iudicio victus abiit *b*). Viuo adhuc Phidia Venerem fecit in hortis, de qua postea sermonem instituemus. Vixit autem per totum bellum Peloponnesiacum magistro superstes. Horum tamen temporum difficultas effecit, ut artificum Atticorum sollertia in domesticis fere tantum templis sese exercere, et ne in his quidem grande aliquid et magnificum praestare posset, cum aerarii opes in classes atque exercitus instruendos absumerentur. Quo factum ut opera Alcamenis, quae a Pausania recensentur *c*), omnia fere in arce et vrbe Athenarum posita reperiantur *d*); neque vllum eorum ob magnificentiam et splendorem vehementer laudetur. Duo tantum, praeter signa illa Elea, memorata inuenio opera ab Alcamine extra Atticam posita, quorum alterum, Aesculapium Mantinae in Arcadia cultum, faciendum conducere poterat post foedus Olympiadis LXXXIX. a. 4. ab Atheniensibus cum Mantincensibus ictum *e*); alterum, Minerva et Hercules, colossica specie in Heracleo Thebarum caelati *f*), argumento est, Alcamenem etiam post bellum Peloponnesiacum artem factitasse. Eae enim deorum imagines a Thrasybulo post trigintaviros expulsos dedicatae erant, gratiae documento, quam liberator Athenarum Thebanis pro hospitio

b) Tzetz. Chil. hist. 193. Chil. VIII, 340.

c) I, 2, 4, 8, 5, 20, 2, 24, 3, II, 30, 2.

d) Etiam Plinius XXXVI, 4, 4, 3. dicit: cuius sunt opera Athenis complura in aedibus sacris.

e) Paus. VIII, 9, 1.

f) Id. IX, 11, 4.

habebat; et ob id ipsum Hercules cum Minerva coniunctus erat. ille Thebarum, haec Atheniensium numen, ut earum civitatum amica societas indicaretur. Itaque aetas Alcamenis satis certa est; de patria hoc tantum addendum, eum a vetere Lexicographo *g*) *Lemnium* dici. Neque id pugnat cum auctoritate horum, qui Atheniensem dicunt. Erat enim, ut arbitror, e numero eorum civium, quibus populus Atheniensium agros in insula Lemno distribuerat cleruchicos, eorundem, quibus Phidias venustissimam illam Minervam fecerat, quam in arce Athenarum dedicatam Lemniam vocabant. Hi tamen non modo Athenarum civitati, sed etiam tribubus et pagis adscripti manebant *h*). Alcamenem autem vrbe relicta sedem fixisse Lemni, inde non certo potest colligi, cum cleruchis domi manere et praedia aliis colenda tradere persaepe concederetur. Crediderim tamen, per aliquod tempus vixisse eum in insula metallorum opificina olim celebri *i*) (nam etiam in aere elaboravit Alcamenes *k*), propterea quod *νησιώτης*, insularis homo, cognominatur *l*), quod cognomen ex praediis insularibus difficiliter etiam quam Lemnii appellationem trahere poterat.

g) A Suida s. v. Ἀλκαμ., ubi Isaac Vossius perperam ὁ Λίμνιος, (quod verbum nusquam legere memini) a Limnis, coniicit.

h) V. Boeckh Corp. Inscr. ad n. 108 et 168. b. Oecon. publ. Ath. I. p. 461.

i) V. Welcker de Aeschylis trilogia p. 206. 209.

l) Plin. XXXIV, 8, 19, 12. Tzetzes loco laudando χαλκουργόν dicit.

l) Tzetz. Chil. VIII. hist. 193. v. 340. Hic iterum quaestionem moueo de artifice κατ' ἐξοχήν νησιώτη dicto, inchoatam Aegineticis p. 102., dehinc tractatam a Fr. Thiersch de epochis artis II. Not. p. 34. (cf. Schorn de studiis artif. Graec. p. 206. n. 33.), quem ut mea emendasse libenter confiteor, ita de suis nonnulla mihi nunc concessurum spero. Sed plene exhibenda, quae ad eam quaestionem pertinent. Lucianus de rhet. praec. 9. artifices priscae artis Hegesiam et Critiam τὸν νησιώτην appellat. Idem Critias ὁ νησιώτης ab eodem, Philops. 18., Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas aere po-

20. Alter Phidiae discipulus, *Agoracritus* Parus, quanquam fama minor Alcamene, quippe quem antiquitas proximo post Phi-

nisse dicitur, quos scimus factos esse, postquam priores Antenor's statuas Xerxes abstulerat, paucis post pugnam Salaminiam annis, cf. Pausan. 1, 8, 5. Arrian. Exped. Alex. III, 16, 4. Marm. Par. Ep. 55. Iam hinc intelligitur, Critiam τὸν νησιώτην eundem esse qui alibi ὁ Ἀρριμὸς appellatur. E Luciano autem Plinium XXXIV, 8, 19. correxit primus Hadr. Iunius: Quo eodem tempore (Olymp. LXXXIII.) aemuli eius (Phidiae) fuerunt Alcamenes, Critias Nesiotas (vgo Nestocles), Hegias (idem qui alibi Hegesias). Coniecturam Nesiotas ut suam profert Gedoynus in Vita Phidiae, male perscripta, in Act. Acad. Inscr. Gallicae T. IX. p. 190. Atque eodem plane modo nomina duo priora coniunguntur a Plutarcho reip. ger. praec. 5. p. 146. H., artifices recensente Alcamenem et Nesiotam et Ictinum, ubi Nesiotam ipsum illum Critiam esse dubitari nequit (minus recte tractavit locum Wyttienbachius, pessime Reiskius), atque apparet, Atticum hominem significari, cum omnia ibi exempla ex Atheniensium republica petantur. Iam insulam Atticam, vnde Critias nomen nactus est, Thierschius vnam illarum putat, quae eius insulas siue saxa appellare maus, circa Atticam disiectae iacent, ut insula Patrocli, Helena aliaeque. Id vero improbable, cum temporibus liberae Athenarum RP. homines Helena oriundi nunquam memorentur, ita ut nullus ibi demus fuisse videatur. Cf. Boeckh de metallis Laurii in Actis Ac. Berol. a. 1816. p. 110. Neque Belbinitam putaverim, cum Belbinita et Atheniensis sibi opponantur, Herod. VIII, 125. Potius Salaminium dixerim, nisi ex iis, quae de Alcamene tradidi, probabilior ratio se offerret. Nempe etiam Critias e cleruchis Lemniis fuisse atque sedem in ea insula fixisse videtur. Neque veri dissimile, Alcamenem, cum in Lemno insula viveret, Critiae institutione vsum esse, quapropter utriusque nomen a Plinio et Plutarcho coniungitur, postea autem in Phidiae disciplinam transiisse, sed ita ut huic sese non totum dederet. Critiam diutius in ea insula vixisse necesse, quod inde colligo, quod nomen τὸν νησιώτην huic magis, quam Alcameni, adhaesit. Fortasse etiam cum officina quadam aerariorum Lemnia coniunctus erat,

dum gradu collocauit *m*), magistro tamen magis acceptus fuisse videtur, cuius gratiam etiam aetatis flore meruisse traditur *n*). Hinc puerum adhuc illius disciplinae traditum esse colligimus. Atque eam coniunctissimum fuisse cum Phidia etiam hinc intelligitur, quod perpauca ipsius memorantur opera, et nulla fere, quae veteres scriptores non dubitent vtrum Phidiae fuerint an Agoracriti *o*). Nempe hisce vtrumque manum admonisse, fama seruauerat; in aliis in quibus discipulus magistro operam suam commodauerat, minus illustre nomen splendidiore penitus obscuratum erat. Contraria quidem his narrare videtur Plinius: Phidiam e suis operibus pleraque Agoracriti nomini donasse; sed cum fama atque ambitio possidentium Agoracrito illustrius nomen praeferret, dona illa ad magistrum relata esse videntur. Sed ex illis signis, quae cuius sint dubitatur, sunt Magna Mater in Metroo Athenarum, quam Agoracrito Plinius *p*), ceteri Phidiae tribuunt *q*), atque Nemesis Rhamnusiae. Id signum colosseum, nam decem cubita altum erat *r*), cum crisin archaeologorum iam saepius exercuerit *s*), paucis tantum exponam,

quae a statuariis Samiis, qui ibi artem factitauerunt (Aeginet. p. 99.), atque a Glauco Chio (Amalth. III. p. 25.), vel, si vis, ab antiquis Lemni Aethalidis et Hephaestiadis originem repetebat.

m) Paus. V, 10, 2.

n) Plin. XXXVI, 4, 4, 3. Pausan. IX, 34, 1.

o) Pausanias tantum Iouem et Minervam Itoniam in aede ad Coroneam opera Agoracriti habet, l. l.

p) XXXVI, 4, 4, 3., quo loco non dubito, quin opus in Magnae Matris delubro ipsum sit deae signum.

q) Pausan. I, 3, 4. Arrian Peripl. Pont. Eux. apud Hudson Geogr. min. I. p. 9.

r) Hesych. s. v. *Ῥαμνυσία*. Cf. Strabo IX, 396 c.

s) Winckelmann Hist. Art. T. VI. p. 42. ed. Dresdens. Editores in Annotat. VI, II. p. 59. Herder de Nemesi (Zerstreute Blätter, zweite Samml.) p. 228. Zoëga Abhandlungen ed. Welcker p. 56. 62. et quae

Welcker

quae mihi de eo vera vel certe probabilia videantur. Primum nihil plane obstat quominus famae receptae credamus, Athenienses et Alcameni et Agoracrito Venerem e marmore faciendam mandasse ea lege, ut sibi inde eligendi, quae potissimum placeret, optio esset, eoque consilio, ut utram optassent, ea in delubro deae in hortis (ἐν Κήποις) dedicaretur. Id vero signum, quod fieri volebant, si nobis mente fingimus, diligenter amouenda est imago Veneris, quae ut cuiusvis facile oculis obuersetur, opera artis iam emollitae et delicatulae fere effecerunt. Verum prisca illa Venus, ut iam omnibus notum est, vestita fingebatur, nisi quod plerumque tunicae sinus laxatus et demissus alteram mammam leviter denudabat, neque vestita tantum sed diligenter culta et ornata, et vultu non meretriculam sed magnam quandam et caelipotentem deam referente, denique sedentis specie, quia haec templorum cultui aptior videbatur. Iam Venus, quam Alcamenes fecit, Atheniensium iudicio potior habita est, et posterioribus etiam temporibus, cum ambitio omnis iam dudum deferbisset, opus huius sculptoris absolutissimum censebatur atque maxime ob oris et manuum pulcritudinem laudabatur *t*). Sunt tamen, qui Agoracritum non opere sed civitatis studio contra peregrinum suo fauentis victum esse tradant *u*). Et profecto spernendum et hoc opus esse non poterat, cui ipse Phidias manum vel reuera adhibuit vel adhibuisse dicebatur, ita ut, licet tabellae appensae ΑΓΟΡΑΚΡΙΤΟΣ ΠΑΡΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ inscriptum esset *x*), Phidias tamen a plerisque scriptoribus auctor signi nuncuparetur *y*). Quin id M. Te-

Welcker addidit p. 417. H. Meyer Art. Hist. II. p. 83. Siebelis ad Pausan. I, 33. p. 121 sq.

t) Lucian. Imagg. 6. cf. Paus. I, 19, 2.

u) Plin. XXXVI, 4, 3.

x) Antigon. Caryst. ap. Zenob. Prov. Cent. V, 82. Tzetz. Chil. h. 154. Ch. VII, 930.

y) Paus. I, 33, 3. Pompon. Mela II, 3. Hesych. s. v. 'Ραμνοῦσα. Suid. s. v. 'Ραμνοῦσαν. Photius Lex. 'Ραμνοῦσα p. 482. 12. Tzetz. Chil. l. l.

rentius Varro z) omnium, quaecumque viderat, signorum summis laudibus extulit. Hoc igitur cum spreissent Athenienses, Agoracritus vendidit Rhannusiorum demo, ut ibi nomine Nemeseos poneretur. Quod fieri posse ne dubites, observandum, Nemesein Rhannonte cultam, non modo invidiam deorum, sed rerum omnium dispensatricem et moderatricem, numen fuisse Veneri illi primaciae laud dissimile a). Itaque mali arboris ramusculo nemo mirabatur, sicut Venerem, ita et Nemesein insigniri b). Cetera symbola, sicut coronam ceruis et Victoriis exornatam atque phialam Aethiopum, iustorum hominum, sigillis insignem, post signum marmore confectum e metallo adiecta putauerim, cum pateras, quas deorum imagines manibus tenebant, satis constet persaepe fuisse aureas. Etiam basis signi ab artifice tum demum additam, postquam compertum habebat, Nemesein fore quod signi fecerat, anaglypha in ea exsculpta luculenter docent c).

Diodotus, cui quidam apud Strabonem IX, 396 c. hoc signum tribuunt, a ceteris ignoratur. Plinius de signo Alcamenis: huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur, affirmans (XXXVI, 4, 3) de alio cogitare, de alio loqui videtur. — Welckerus l. l. cum aliis dubitat, an aliud sit signum, quod Phidiae et quod Agoracriti tribuitur, atque etiam hoc ad fati νέμεσις declarandam inuentum suspicatur a grammatico, quod Athenienses signum aspernati essent, postea Nemeseos sub specie summis laudibus nobilitatum. Fateor sedulo cauendum esse, ne inuentis sophisticis et epigrammaticis fallamur; nihilominus, cum in hac narratione nihil plane rebus aliunde cognitum refragetur, hanc certe veram habeo.

z) Apud Plin. l. l.

a) Suidas et Photius II, II, de Nemesei ea: *αὐτῆ πρώτον ἀφιέρωτο ἐν Ἀφροδίτῃς σχήματι.*

b) V. de eo praeter Pausaniam Hesychium, Suidam, Photium, Zenobium II, II.

c) Nam quod primo loco caelatum erat, Helena a Leda ad Nemesein deducta, Paus. I, 33, 7., id tantum ad Nemeseos fabulas referri

21. Haec de Agoracrito. De *Colote* praeter ea quae superiore loco attulimus, nihil relatu dignius affertur *d*). Neque de *Paeonio Mendaco*. Sed fortasse Phidiae discipulis addi poterit *Theocosmus Megarensis*. Is enim, quanquam Phidia multo iunior, quippe qui etiam post pugnam ad Aegospotamon artem exercebat *e*), tamen ab illo in loue ex auro et ebore fingendo adiunabatur, quod facit ut nexu quodam disciplinae eos coniunctos putem *f*). Sed confectioni eius signi obstitisse videtur casus ille, qui bello Peloponnesiaco facem praetulit; atque Phidia e viuis exento Theocosmus Iouem absolvere solus vel non audebat, vel operis magnificentia opes ciuitatis superabat. Ita factum, ut ad posteriora vsque tempora facies tantum dei ex auro et ebore colligata splenderet, sed reliquum corpus gypso tantum atque luto suppletum esset.

potest, non ad Venerem. Cetera idem filum sequuntur, cum ad Tyndaridarum et Pelopidarum gentes spectent, excepta anaglyphorum extrema parte, qua heroes pagi vicini, Oenoae (est Gnoa Aeantidos tribus pagus), exhibebantur. Scripsi haec maxime ob Annotat. in Winkelm. Opp. T. VI, 2. p. 61.

d) Statuas philosophorum fecisse, Plinius XXXIV, 8, 19, 27. Non credo.

e) Pausan. X, 9, 4.

f) Paus. I, 40, 3.